

ВІДГУК

офіційного опонента на дисертаційну роботу Мохаммада Кхір Фалах щ Алькайдех на тему: «Регламентация трудових процесів на будівельних підприємствах», представлену на здобуття наукового ступеня кандидата економічних наук за спеціальністю 08.00.04 – економіка та управління підприємствами (за видами економічної діяльності)

Актуальність теми дисертації

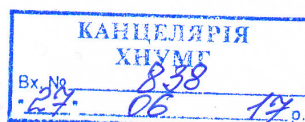
Сучасний етап розвитку української економіки та її інтеграція у світове господарство потребують активізації наукових пошуків у напрямі визначення шляхів удосконалення господарського механізму та відповідного підвищення ефективності виробництва на основі його інтенсифікації. Винятково важливу роль у досягненні такого результату відіграє регламентація трудових процесів, що є важливим інструментом виявлення та використання резервів підвищення продуктивності праці та встановлення найбільш оптимального співвідношення між мірою праці та розміром винагороди за неї.

З огляду на те, що сьогодні існує потреба у науковому обґрунтуванні підходів до регламентації та нормування праці фахівців будівельних підприємств, тему дисертації Мохаммада Кхір Фалах щ Алькайдех слід вважати особливо актуальною.

Дисертаційна робота відповідає тематичній спрямованості наукових розробок у межах госпдоговірних робіт Харківського національного економічного університету імені Семена Кузнеця, у якій знайшли відображення результати наукових досліджень автора при виконанні теми «Соціально-економічне регулювання трудової діяльності» (номер державної реєстрації 0116U004522, 2016 р.).

Ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації, їх достовірність і новизна

Наукові положення, висновки та рекомендації, що містяться у дисертації і винесені на захист, є обґрунтованими. Вони базуються на поглибленому вивченні та узагальненні значного обсягу наукових джерел з

проблеми регламентації трудових процесів на будівельних підприємствах. Інформаційною базою дослідження виступають законодавчі та нормативно-правові акти, які регламентують функціонування системи нормування праці, дані статистичної і фінансової звітності будівельних підприємств Харківської області, дані Державного комітету статистики України, довідково-інформаційні видання.

Мета, завдання, об'єкт і предмет дослідження, визначені у дисертаційній роботі, розкривають глибину наукової розробки обраної теми і створюють відповідне теоретичне підґрунтя для проведення подальших наукових пошуків у даному напрямі.

У вирішенні поставлених у дисертації завдань автором використано широке коло сучасних методів дослідження: теоретичного узагальнення, наукової класифікації, кореляційно-регресійний і графічний методи. Здобувач кваліфіковано використовує методи системного, порівняльного, фінансово-економічного та статистичного аналізу для уточнення класифікації трудових процесів фахівців, удосконалення принципів регламентації їхньої праці та для визначення факторних бальних оцінок і комплексу робіт, виконуваних фахівцями будівельних підприємств.

Аналіз змісту дисертації, опублікованих праць та автореферату підтверджує достатній ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків і рекомендацій, що містяться у дисертації і виносяться на захист.

Основні результати дисертаційного дослідження були оприлюднені автором та отримали позитивну оцінку на трьох міжнародних науково-практичних та Internet-конференціях у м. Харків.

У першому розділі роботи крізь призму конструктивного аналізу існуючих наукових підходів дисертантом:

узагальнено теоретичні положення з регламентації трудових процесів та наведено систему нормування праці фахівців, відзначено, що якщо розглядати елементи нормування праці інтегровано, то система нормування праці фахівців є відкритою складною адаптивною системою, яка складається

з груп елементів, діяльність яких свідомо координується для досягнення певної мети (с. 20-24);

запропоновано авторське бачення сутності поняття «трудовий процес фахівця» на основі узагальнення існуючих наукових позицій щодо тлумачення змісту даного поняття (с. 29);

уточнено класифікацію трудових процесів фахівців будівельних підприємств. Зокрема, запропоновано здійснювати класифікацію трудових процесів фахівців за такими ознаками, як характер предмета і продукту праці, функціональний розподіл праці між працівниками, технологічні ознаки процесів, ступінь механізації, складність, умови праці, кількість виконавців, значення у виробництві, ступінь взаємозв'язку, тривалість і періодичність повторень (с. 33-34);

удосконалено систему наукових принципів регламентації праці фахівців та фактори впливу на її розвиток. У дисертаційній роботі принципи регламентації праці фахівців розподілено на три групи: загальні принципи нормування праці фахівців на будівельних підприємствах; конкретні принципи раціональної організації трудового процесу, які впливають на окремі елементи процесу праці; принципи раціональних методів і прийомів праці, які враховують розумові, фізичні та нервово-психологічні особливості діяльності фахівців (с. 41-49). Поряд із цим фактори, які впливають на ефективність трудових процесів фахівців, об'єктивно розподілені на три групи: фактори, які залежать від держави; фактори, які залежать від організації та нормування праці, цілей підприємства; фактори, які залежать від працівників (с. 49-54).

виявлено особливості нормативно-правового забезпечення нормування та регламентації праці в Україні, доведено, що багато положень у законодавчих і нормативних актах із нормування праці є застарілими, міжгалузеві нормативи потребують оновлення, а нормативи для фахівців залишаються недостатньо розробленими (с. 74-79).

Другий розділ дисертаційної роботи присвячено дослідженню структури трудових процесів і комплексу робіт, виконуваних фахівцями

будівельних підприємств, визначенню факторів впливу на ефективність трудових процесів за допомогою економіко-математичних методів та проведенню регламентації трудових процесів і діагностики стану нормування праці фахівців на будівельних підприємствах згідно із запропонованими методичними рекомендаціями.

Істотне місце у дисертаційній роботі здобувача відводиться дослідженню комплексу робіт, які виконують фахівці підприємств. Особливу увагу приділено вивченню функцій фахівців відділу управління персоналом. За допомогою глибокого опрацювання наукових джерел із управління персоналом вітчизняних та зарубіжних вчених здобувачем було виділено 27 функцій працівників відділу управління персоналом на підприємстві (с. 101-102).

Заслуговує на увагу запропонована методика оцінки ступеня впливу факторів, яка дозволяє визначати найбільш аргументовані фактори впливу на ефективність трудових процесів, завдяки побудові багатофакторної економетричної моделі в модулі Multiple Regression Statistica 6.0, розрахунку рівняння регресії та лінійного коефіцієнта кореляції, який показує тісноту зв'язку між двома рядами кількісних показників (с. 104-118). На підставі аналізу, проведеного за допомогою методів експертного опитування та анкетування, виявлено 6 найвпливовіших факторів, від яких безпосередньо залежить ефективність трудових процесів, що ґрунтується на їх тривалості (с. 104-105).

У роботі наведено ґрунтовний аналіз діючої системи регламентації праці на будівельних підприємствах Харківської області, автором запропоновано методичні рекомендації щодо діагностики стану нормування праці фахівців на будівельних підприємствах (с. 119-146).

У третьому розділі роботи обґрунтовано методичний підхід до розробки норм праці для фахівців за допомогою укрупнених методів нормування, розроблено методичний підхід до застосування норм праці в системі матеріального стимулювання фахівців при розрахунку надбавок із використанням міжгалузевих нормативів та інформаційних технологій,

запропоновано технологію управління скороченням непродуктивних витрат часу в умовах виникнення конфліктів.

Позитивною рисою дисертаційної роботи є те, що застосування запропонованого методичного підходу, в основу якого покладено врахування залежності видів норм, які необхідно розробити, від визначених типових цілей їх розробки та впровадження, в практичній роботі служби нормування праці на підприємстві дозволить вирішити низку економічних і соціальних завдань, пов'язаних із підвищенням ефективності діяльності фахівців в умовах ринкової економіки (с. 164).

Наукову і практичну цінність мають розробка та обґрунтування автором методичного підходу до застосування регламентів в системі матеріального стимулювання фахівців при розрахунку надбавок (с. 166-195) і організаційно-методичне забезпечення здійснення управління скороченням непродуктивних витрат часу в умовах конфліктності (с. 205-212).

Підтверджую наукову новизну положень, висновків, рекомендацій, що містяться у дисертаційній роботі, а саме:

удосконалено:

методичний підхід до застосування регламентів при розрахунку надбавок за трудові досягнення фахівців, який, на відміну від існуючих, базується на використанні міжгалузевих нормативів часу з урахуванням найбільш суттєвих факторів впливу на ефективність трудових процесів та інформаційних технологій, і передбачає визначення трудомісткості виконаних фахівцями робіт за певний проміжок часу (сумарного місячного фонду корисного робочого часу фахівця) та співставлення з граничним (мінімальним) місячним фондом робочого часу (с. 166-195);

класифікацію трудових процесів фахівців будівельних підприємств, відмінністю якої є доповнення існуючої класифікації трудових процесів всіх категорій працівників класифікаційними ознаками «значення у виробництві» та «ступінь взаємозв'язку» (с. 34);

методичні рекомендації щодо регламентації трудових процесів та діагностики стану нормування праці фахівців на будівельних підприємствах,

які на відміну від існуючих, побудовано на основі комплексної оцінки показників фінансово-господарської діяльності підприємств, трудових показників, застосування норм праці (с. 119-146). Запропоновані рекомендації дозволяють обирати найбільш точні методи розрахунку чисельності фахівців, в основу яких покладено трудомісткість виконуваних робіт за нормами часу, міжгалузеві нормативи чисельності та рівняння регресії, представлені в збірниках міжгалузевих нормативів;

систематизацію соціально-економічних факторів впливу на ефективність трудових процесів фахівців, яку доповнено наступними факторами: рівень розумової активності фахівців, індивідуальна інтенсивність праці, рівень володіння комп'ютерною технікою та її використання (с. 104-118). Запропоновано методичні рекомендації щодо оцінки ступеня впливу факторів за рахунок побудови багатофакторної економетричної моделі та розрахунку рівняння регресії;

дістало подальшого розвитку:

наукове обґрунтування поняття «трудоий процес фахівця», який визначено як сукупність послідовних дій виконавця чи групи виконавців високої кваліфікації по перетворенню предметів праці (наявних ресурсів, насамперед, інформації) в її продукт (виробничо-корисну інформацію та управлінські рішення), що виконуються на робочих місцях (с. 27-29);

система наукових принципів регламентації праці фахівців, до якої, на відміну від існуючої, віднесено групу принципів раціональних методів і прийомів праці, які враховують розумові, фізичні та нервово-психологічні особливості діяльності фахівців, а саме: принципи динамічного фізичного навантаження, інформаційної напруженості, напруженості аналітично-розумової діяльності, врахування особливостей характеру окремого працівника та принцип оптимальної інтенсивності праці, уваги (с. 41-49);

організаційно-методичне забезпечення здійснення управління скороченням непродуктивних витрат часу в умовах конфліктності на підприємстві, яка ґрунтується на створенні комбінацій типів конфліктів із

найефективнішими способами їх вирішення за результатами проведеного анкетування працівників (с. 205-212).

Повнота викладення наукових положень, висновків і рекомендацій в опублікованих працях.

За результатами наукового дослідження опубліковано 8 наукових робіт загальним обсягом 2,24 умов.-друк. арк., у тому числі 5 статей у фахових наукових виданнях (з них 1 – у міжнародному виданні, 1 – у науковому журналі, який включено до міжнародних наукометричних баз), 3 тез доповідей. Особисто автору належить 2 умов.-друк. арк.

Опубліковані наукові праці відображають всі розділи дисертаційної роботи.

Важливість одержаних здобувачем результатів для науки і практики.

Дисертаційна робота Мохаммада Кхір Фалах щ Алькайдех є вагомим внеском у розвиток теорії і практики удосконалення системи регулювання праці фахівців будівельних підприємств. Наукова цінність результатів дослідження полягає в розробці теоретичних і методичних основ регулювання трудових процесів фахівців будівельних підприємств, що ґрунтується на використанні системного підходу.

Практична важливість результатів дослідження полягає у можливості використання основних положень і рекомендацій дисертаційного дослідження при проектуванні, раціоналізації трудових процесів фахівців будівельних підприємств, а також у процесі створення нормативних матеріалів із нормування праці.

Наукові результати дисертаційної роботи знайшли практичне застосування у діяльності ПрАТ «Трест Житлобуд-1» і ПП «Абаріс-Еліт», а також у навчальному процесі у Харківському національному університеті радіоелектроніки при викладанні дисциплін «Економіка підприємства» і «Прикладні задачі моделювання економічних процесів». Методичні розробки та рекомендації автора мають міжгалузевий характер і легко

можуть бути використані в управлінській діяльності суб'єктів господарювання інших галузей економіки.

Дискусійні положення та зауваження щодо змісту дисертації.

Відзначаючи загальний високий рівень обґрунтованості теоретичних і методичних положень дисертаційної роботи, її цілісність та логіку викладення матеріалу, разом із тим можна зробити декілька зауважень і звернути увагу на дискусійні положення дисертаційної роботи Мохаммада Кхір Фалах щ Алькайдех:

1. Удосконалена класифікація трудових процесів фахівців (с. 34) має виняткову теоретичну цінність, однак автору слід уточнити, яким із вказаних трудових процесів в дисертаційній роботі приділено більше уваги. Поряд із цим варто було розглянути склад трудових процесів за такою класифікаційною ознакою, як рівень використання комп'ютерної техніки.

2. Розкриваючи науково-теоретичні підходи до трактування понять «виробничий», «технологічний» та «трудоий процес», автор не конкретизує, в чому саме полягає відмінність між цими поняттями.

3. У дисертаційній роботі неодноразово згадується про розвиток системи регламентації праці, тому хотілося б дізнатися, який зміст автор вкладає у сутність цього поняття. Водночас потребують уточнення окремі елементи системи регламентації праці фахівців (с. 23) та елементи її функціональних підсистем (с. 24).

4. Обґрунтовуючи необхідність стимулювання фахівців будівельного підприємства за високі досягнення у праці (п. 3.2, с. 167), доцільно було пояснити, яким чином враховуються результати оцінки рівня володіння фахівцями комп'ютерною технікою за допомогою методу 360 градусів та до якого етапу розрахунку вони відносяться.

Однак зазначені дискусійні положення та висловлені зауваження не впливають на загальну позитивну оцінку одержаних результатів та не знижують наукову і практичну цінність дисертаційної роботи Мохаммада Кхір Фалах щ Алькайдех.

Відповідність роботи вимогам до кандидатських дисертацій.

Дисертаційна робота Мохаммада Кхір Фалах щ Алькайдех «Регламентація трудових процесів на будівельних підприємствах» є завершеною кваліфікаційною науковою роботою, яка присвячена вирішенню актуальної наукової та практичної проблеми удосконалення підходів до регламентації трудових процесів будівельних підприємств України.

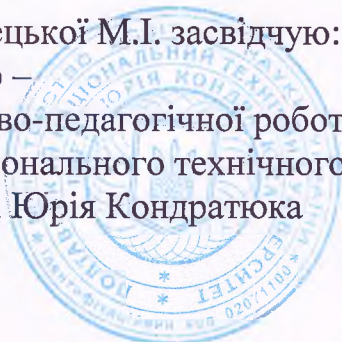
Подана до захисту дисертаційна робота написана науковим стилем, матеріал викладено в логічній послідовності, висновки науково обґрунтовані та підтверджуються результатами спостережень. Наукові результати проведених досліджень опубліковані у фахових виданнях (п'ять публікацій). Зміст автореферату повністю відображає основні наукові положення, які виносяться на захист.

На підставі викладеного можна зробити висновок, що дисертація Мохаммада Кхір Фалах щ Алькайдех на тему «Регламентація трудових процесів на будівельних підприємствах» відповідає п. п. 9, 11, 12, 13, 14 «Порядку присудження наукових ступенів» затвердженого Постановою Кабінету Міністрів України № 567 від 24.07.2013 р., що висуваються до кандидатських дисертацій, а її автор Мохаммад Кхір Фалах щ Алькайдех заслуговує присудження наукового ступеня кандидата економічних наук за спеціальністю 08.00.04 – економіка та управління підприємствами (за видами економічної діяльності).

Офіційний опонент
доцент кафедри менеджменту і логістики
Полтавського національного технічного
університету імені Юрія Кондратюка
кандидат економічних наук, доцент

М.І. Дрогомирська

Підпис Дрогомирської М.І. засвідчую:
перший проректор –
проректор з науково-педагогічної роботи
Полтавського національного технічного
університету імені Юрія Кондратюка
д.т.н., доцент

Б.О. Коробко